

HAPSc Policy Briefs Series

Vol 4, No 1 (2023)

HAPSc Policy Briefs Series

Resilience: Highlighting its Importance for Security and Development through References to (National) Security Strategic Documents of International Actors

Georgios Koukakis

doi: [10.12681/hapscpbs.35186](https://doi.org/10.12681/hapscpbs.35186)

Copyright © 2023, Georgios Koukakis

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

To cite this article:

Koukakis, G. (2023). Resilience: Highlighting its Importance for Security and Development through References to (National) Security Strategic Documents of International Actors. *HAPSc Policy Briefs Series*, 4(1), 77–87.
<https://doi.org/10.12681/hapscpbs.35186>

Resilience: Highlighting its Importance for Security and Development through References to (National) Security Strategic Documents of International Actors¹

Georgios Koukakis²

Abstract

Resilience is a critical capacity for any international actor, allowing it to successfully address emerging challenges in the security environment and to seize opportunities to quickly recover from crises. This article attempts to highlight the importance of resilience for international actors - as far as security and development is concerned - by showing how they have integrated resilience into their targeting through official documents related to (national) security.

Keywords: Resilience, National Security, European Union, NATO, USA, France, Japan, United Kingdom.

Ανθεκτικότητα: Αναδεικνύοντας τη Σημασία της για την Ασφάλεια και την Ανάπτυξη μέσα από Αναφορές Στρατηγικών Εγγράφων (Εθνικής) Ασφάλειας Διεθνών Δρώντων

Γεώργιος Κουκάκης³

Περίληψη

Η ανθεκτικότητα αποτελεί μία κρίσιμη ικανότητα για κάθε διεθνή δρώντα, καθώς του επιτρέπει να αντιμετωπίζει με επιτυχία τις αναδυόμενες προκλήσεις του περιβάλλοντος ασφάλειας και να εκμεταλλεύεται τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται ώστε να ανακάμψει ταχέως μετά από την εκδήλωση κρίσεων. Το παρόν άρθρο επιχειρεί να αναδείξει τη σημασία που έχει η ανθεκτικότητα – όσον αφορά την ανάπτυξη και την ασφάλεια - για τους διεθνείς δρώντες, παρουσιάζοντας τον τρόπο με τον οποίο την έχουν ενσωματώσει στη στοχοθεσία τους μέσα από επίσημα έγγραφα που σχετίζονται με την (εθνική) ασφάλεια.

Keywords: Ανθεκτικότητα, Εθνική Ασφάλεια, Ευρωπαϊκή Ένωση, NATO, ΗΠΑ, Γαλλία, Ιαπωνία, Ηνωμένο Βασίλειο.

Εισαγωγή

Η ανθεκτικότητα (resilience) αποτελεί μία σχετικά νέα έννοια στο χώρο της πολιτικής επιστήμης, η οποία αφορά τόσο τα κράτη όσο και τους διεθνείς οργανισμούς. Διαδραματίζει δε ιδιαίτερα

¹ To cite this paper in APA style: Koukakis, G. (2023). Resilience: Highlighting its Importance for Security and Development through References to (National) Security Strategic Documents of International Actors. *HAPSc Policy Briefs Series*, 4(1), 77-87. <https://doi.org/10.12681/hapscpbs.35186>

² Master of Arts in «Governance, Development and Security in the Mediterranean» of the University of the Aegean, Analyst of Center for International Strategic Analyses (KEDISA), Member of the Hellenic Institute of Strategic Studies (HELISS) and Research Associate of "HERMES" Institute of International Affairs, Security & Geoeconomy (I.I.A.S.GE.), Greece.

³ Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης στη «Διακυβέρνηση, Ανάπτυξη και Ασφάλεια στη Μεσόγειο» του Πανεπιστημίου Αιγαίου, Αναλυτής του Κέντρου Διεθνών Στρατηγικών Αναλύσεων (ΚΕΔΙΣΑ), Μέλος του Ελληνικού Ινστιτούτου Στρατηγικών Μελετών (ΕΛ.Ι.Σ.ΜΕ.) και Ερευνητικός Συνεργάτης του "ΕΡΜΗΣ" Ινστιτούτου Διεθνών Υποθέσεων, Ασφάλειας & Γεωοικονομίας (Ι.Δ.Υ.Α.ΓΕ.).

σημαντικό ρόλο κατά τη χάραξη της στρατηγικής (εθνικής) ασφάλειας των προαναφερθέντων δρώντων, καθώς είναι άμεσα συνδεδεμένη τόσο με την επιτυχή υπέρβαση των προκλήσεων όσο και με την εκμετάλλευση των ευκαιριών που παρουσιάζονται στο ταχέως μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον. Όσον αφορά τις προκλήσεις, αξίζει να τονιστεί ότι σχετίζονται με την αντιμετώπιση των απειλών (threats) και των κινδύνων (risks) οι οποίοι πολλαπλασιάζονται πλέον με εκθετικό ρυθμό λόγω της αλματώδους εξέλιξης της επιστήμης και της τεχνολογίας.

Ο όρος ανθεκτικότητα έχει διττή σημασία, καθώς περιλαμβάνει αφενός την ικανότητα ενός δρώντα να γίνεται ξανά δυνατός, υγιής, ή επιτυχημένος έπειτα από ένα δυσάρεστο γεγονός, και αφετέρου την ικανότητα ενός σώματος να επιστρέφει στην αρχική του κατάσταση αφότου έχει υποστεί κάποιου είδους παραμόρφωση (The Britannica Dictionary, n.d.). Όσον αφορά την πρώτη περίπτωση, η Ευρωπαϊκή Ένωση την ορίζει ως την ικανότητα ενός δρώντα «[...] όχι μόνο να αντέχει και να αντιμετωπίζει τις προκλήσεις, αλλά και να υφίσταται μεταβολές, με βιώσιμο, δίκαιο και δημοκρατικό τρόπο» (European Commission, n.d.). Σύμφωνα δε με το λεξικό της νεοελληνικής γλώσσας, ανθεκτικός είναι ο δρώντας που «[...] έχει αντοχή και στερεότητα, που δεν φθείρεται εύκολα [...] αυτός που δεν καταβάλλεται από τις δυσκολίες, που αντέχει στις κακουχίες [...]» (Μπαμπινιώτης, 2002:186).

Σκοπός της παρούσας ανάλυσης είναι η ανάδειξη τόσο των τομέων με τους οποίους σχετίζεται η ανθεκτικότητα, όσο και της σημασίας της για την (εθνική) ασφάλεια και την ανάπτυξη. Στο σημείο αυτό αξίζει να τονιστεί ότι η ασφάλεια είναι αλληλένδετη με την ανάπτυξη, καθώς η πρώτη αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση της δεύτερης. Στο κείμενο που ακολουθεί παρουσιάζονται τα κυριότερα σημεία – όσον αφορά την ανθεκτικότητα - των επίσημων στρατηγικών εγγράφων έξι σημαντικών διεθνών δρώντων (Ευρωπαϊκή Ένωση, NATO, ΗΠΑ, Γαλλία, Ιαπωνία και Ηνωμένο Βασίλειο), μέσα από την ανάλυση των οποίων εκπληρώνεται ο ερευνητικός σκοπός.

Η Στρατηγική Πυξίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το πρώτο επίσημο έγγραφο που θα αναλυθεί είναι η Στρατηγική Πυξίδα (Strategic Compass) της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), η οποία εγκρίθηκε από το Συμβούλιο αυτής στις 21 Μαρτίου 2022 (Κουκάκης, 2022α). Βασικός στόχος της ΕΕ είναι «[...] να γίνει ένας πιο δυναμικός παράγοντας στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας, παρέχοντας τη δυνατότητα πιο ισχυρής, ταχείας και αποφασιστικής δράσης, μεταξύ άλλων για την ανθεκτικότητα της Ένωσης και την αμοιβαία βοήθεια και αλληλεγγύη» (European Union External Action, 2022a). Όσον αφορά τον πρώτο στρατηγικό

πυλώνα της Στρατηγικής Πυξίδας,⁴ ως προς την στρατιωτική κινητικότητα (military mobility) καθορίζεται ότι επιδίωξη της ΕΕ είναι η αύξηση της *ψηφιακής ανθεκτικότητας* (cyber resilience) των υποδομών των μεταφορών και των συστημάτων υποστήριξης αυτών (European Union External Action, 2022a: 31). Για την υλοποίηση του εν λόγω στόχου, τον Σεπτέμβριο του 2022 προτάθηκε η θέσπιση του *Ευρωπαϊκού Νόμου Ψηφιακής Ανθεκτικότητας*⁵ (European Commission, 2022), ενώ τον Μάρτιο του 2023 παρουσιάστηκε η *Διαστημική Στρατηγική της ΕΕ για την Ασφάλεια και την Άμυνα*⁶ (European Defence Agency, 2023).

Όσον αφορά το δεύτερο στρατηγικό πυλώνα, επιδιώκεται η αύξηση της ανθεκτικότητας μέσω της βελτίωσης της πρόβλεψης, του εντοπισμού και της ανταπόκρισης στις απειλές του περιβάλλοντος ασφάλειας, η οποία επιτυγχάνεται με την τακτική αναθεώρηση της *Ανάλυσης Απειλών* (European Union External Action, 2022a:33). Επιπλέον, καθορίζεται η αξιοποίηση της *Μονάδας Ανάλυσης Υβριδικών Απειλών*⁷ και της *Ενιαίας Ικανότητας Ανάλυσης Πληροφοριών*,⁸ οι οποίες μέσω των εκτιμήσεων που παρέχουν συμβάλουν στην επίγνωση της κατάστασης για την επίτευξη κοινωνικής και οικονομικής ανθεκτικότητας, την προστασία των κρίσιμων υποδομών και των εκλογικών διαδικασιών (European Union External Action, 2022a:34).

Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει θέσει επίσης ως στόχο την ενίσχυση της ανθεκτικότητας όσον αφορά την κλιματική αλλαγή, τις καταστροφές και τις έκτακτες ανάγκες (European Union External Action, 2022:38), έχοντας ως βασικούς άξονες τη μείωση της εκπομπής των ρύπων μέσω του *Οδικού Χάρτη για το Κλίμα και την Άμυνα*⁹ (European Union External Action, 2022b) και την ενδυνάμωση των υποδομών του *Συστήματος Αντίδρασης σε Κρίσεις*¹⁰ της Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης της ΕΕ και ιδιαίτερα της *Αίθουσας Διαχείρισης Κρίσεων*¹¹ (European Union External Action, 2021:34).

⁴ Στη Στρατηγική Πυξίδα καθορίζονται οι ακόλουθοι τέσσερις πυλώνες δράσης: Δρώ (Act), Ασφαλίζω (Secure), Επενδύω (Invest) και Συνεργάζομαι (Partner).

⁵ Απόδοση του αγγλικού όρου Cyber Resilience Act. Οι δύο γενικοί αντικειμενικοί σκοποί του προτεινόμενου Νόμου είναι η δημιουργία συνθηκών «[...] για την ανάπτυξη ασφαλών προϊόντων με ψηφιακά στοιχεία, και [...] για τη διασφάλιση ότι οι χρήστες να λαμβάνουν υπόψη την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο κατά την επιλογή και τη χρήση προϊόντων με ψηφιακά στοιχεία». Επιπλέον, τέθηκαν ως ειδικοί αντικειμενικοί σκοποί «[...] η εξασφάλιση ότι οι κατασκευαστές βελτιώνουν την ασφάλεια των προϊόντων με ψηφιακά στοιχεία από τη φάση του σχεδιασμού και της ανάπτυξης και καθ' όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής τους, η εξασφάλιση ενός συνεκτικού πλαισίου κυβερνοασφάλειας, διευκολύνοντας τη συμμόρφωση των παραγωγών υλικού και λογισμικού, η ενίσχυση της διαφάνειας των ιδιοτήτων ασφάλειας των προϊόντων με ψηφιακά στοιχεία, και η παροχή της δυνατότητας στις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές να χρησιμοποιούν με ασφάλεια προϊόντα με ψηφιακά στοιχεία» (European Commission, 2022).

⁶ Απόδοση του αγγλικού όρου EU Space Strategy for Security and Defence.

⁷ Απόδοση του αγγλικού όρου Hybrid Fusion Cell.

⁸ Απόδοση του αγγλικού όρου Single Intelligence Analysis Capacity (SIAC).

⁹ Απόδοση του αγγλικού όρου EU' climate change and defence roadmap.

¹⁰ Απόδοση του αγγλικού όρου Crisis Response System.

¹¹ Απόδοση του αγγλικού όρου Situation Room (SITROOM).

Μεγάλη σημασία δίδεται επίσης από την ΕΕ στην ανάπτυξη πολυμερών συνεργατικών σχημάτων με κράτη των Δυτικών Βαλκανίων, της Ανατολικής γειτονίας και της Αφρικής, αλλά και με διεθνείς οργανισμούς όπως το NATO, ο OSCE, η Αφρικανική Ένωση και η ASEAN, καθώς μέσω της αλληλεγγύης (solidarity) ενισχύεται η ανθεκτικότητα των κρατών-μελών (κ-μ) της (European Union External Action, 2022a:43). Ομοίως, επιδιώκεται η ανάπτυξη μίας *Ευρωπαϊκής Τεχνολογικής και Βιομηχανικής Αμυντικής Βάσης*,¹² για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας της οικονομίας και της ανεφοδιαστικής αλυσίδας (European Union External Action, 2022a:47).

Το Στρατηγικό Δόγμα του NATO

Το Στρατηγικό Δόγμα (Strategic Concept) του NATO υιοθετήθηκε από τα κ-μ της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας στις 29 Ιουνίου 2022 κατά τη διάρκεια της Συνόδου Κορυφής στη Μαδρίτη (Koukakis, 2022a). Όσον αφορά τη σημασία που αποδίδει ο εν λόγω οργανισμός στην ανθεκτικότητα, αξίζει να τονιστεί ότι στον πρόλογο του εγγράφου αναφέρεται ότι «[...] η εξασφάλιση της εθνικής και συλλογικής μας ανθεκτικότητας είναι ζωτικής σημασίας για όλα τα βασικά μας έργα και στηρίζει τις προσπάθειές μας για τη διαφύλαξη των εθνών μας, των κοινωνιών και των κοινών αξιών» (North Atlantic Treaty Organisation, 2022a:1), τονίζοντας λίγο παρακάτω ότι οι στρατηγικοί ανταγωνιστές του NATO δοκιμάζουν τα όρια της ανθεκτικότητας της Συμμαχίας (North Atlantic Treaty Organisation, 2022a:3).

Ακολούθως, αναφέρεται στην επιδίωξη ανάπτυξης ανθεκτικότητας στον κυβερνοχώρο και το διάστημα, τομείς που θεωρεί άρρηκτα συνδεδεμένους με τη συλλογική άμυνα και ασφάλεια (North Atlantic Treaty Organisation, 2022a:7) έναντι όλων των απειλών και προκλήσεων ασφάλειας. Θεωρεί δε την ανθεκτικότητα ως έναν από τους καλύτερους τρόπους αντιμετώπισης της τακτικής εξαναγκασμού (coercion) τόσο της Ρωσίας (North Atlantic Treaty Organisation, 2022a:4) όσο και της Κίνας (North Atlantic Treaty Organisation, 2022a:5). Επιπλέον, συνδέει την ανθεκτικότητα των κ-μ του NATO με αυτή των εταίρων της Συμμαχίας, επιδιώκοντας τη υποβοήθηση αυτών (North Atlantic Treaty Organisation, 2022:9) και δίνει έμφαση στην ανάπτυξη ανθεκτικότητας έναντι της ξένης επιρροής (malign interference) σημαντικών διεθνών δρώντων και τη συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Ένωση (North Atlantic Treaty Organisation, 2022:10).

Τέλος, αξίζει να επισημανθεί ότι το NATO αποδίδει μεγάλη σημασία στην ανθεκτικότητα των κ-μ του και την προετοιμασία του δημόσιου τομέα,¹³ καθώς επηρεάζει – σύμφωνα με το άρθρο 3 της

¹² Απόδοση του αγγλικού όρου European Defence Technological and Industrial Base.

¹³ Όσον αφορά την αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών, την κατάρρευση κρίσιμων υποδομών και την αντιμετώπιση υβριδικών ή ένοπλων επιθέσεων.

ιδρυτικής συνθήκης του NATO - την ικανότητα συλλογικής άμυνας της Συμμαχίας (North Atlantic Treaty Organisation, 2022b). Για το λόγο αυτό, στις 11 Ιανουαρίου 2023 ο Γενικός Γραμματέας του NATO και η Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής – στο πλαίσιο υπογραφής της τρίτης κοινής δήλωσης NATO-ΕΕ - συμφώνησαν στη δημιουργία μίας ειδικής ομάδας εργασίας (taskforce) για την ανθεκτικότητα και τις κρίσιμες υποδομές (North Atlantic Treaty Organisation, 2023).

Η Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας των ΗΠΑ

Η Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας (National Security Strategy) των ΗΠΑ δημοσιεύτηκε από τον Λευκό Οίκο στις 12 Οκτωβρίου 2022 (Koukakis, 2022b). Σε αυτήν – έχοντας ως σημείο αναφοράς την πρόσφατη υγειονομική κρίση του COVID-19 - τονίζεται η σημασία της ανθεκτικότητας του υγειονομικού συστήματος (The White House, 2022:10), επισημαίνοντας παράλληλα ότι η διαχωριστική γραμμή μεταξύ εξωτερικής και εσωτερικής πολιτικής είναι πλέον ανύπαρκτη και ότι για να είναι σε θέση οι ΗΠΑ να επιτύχουν τους εθνικούς τους στόχους θα πρέπει να επενδύσουν στην καινοτομία, τη βιομηχανία και να αναπτύξουν ανθεκτικότητα στο εσωτερικό της χώρας. Το εν λόγω έγγραφο αναφέρεται επίσης στην ανάπτυξη της οικονομικής ανθεκτικότητας των εταιρών των ΗΠΑ, η οποία επηρεάζει άμεσα την αντίστοιχη αμερικανική.

Η Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας επικεντρώνεται – όσον αφορά την ανθεκτικότητα - στην αντιμετώπιση των ξένων ενεργειών στον κυβερνοχώρο, ενώ αναφέρεται και στην υποβοήθηση ασθενέστερων κρατών για την ανάπτυξη της ανθεκτικότητάς τους ως προς την κλιματική κρίση, μέσω του σχεδίου με την ονομασία *Προεδρικό Σχέδιο Έκτακτης Ανάγκης για την Προσαρμογή και την Ανθεκτικότητα*¹⁴ (The White House, 2022:19-20). Επιπλέον, εστιάζει στην ανάπτυξη ενός ανθεκτικού αμυντικού οικοσυστήματος για την ανάπτυξη ενοποιημένης αποτροπής (The White House, 2022:20), αναγνωρίζοντας παράλληλα την ανάγκη ανάπτυξης συλλογικής ανθεκτικότητας στο πλαίσιο της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας.

Τέλος, αναφέρεται στην ανάπτυξη ανθεκτικότητας έναντι των ακραίων καιρικών συνθηκών και της κλιματικής αλλαγής, τόσο σε ομοσπονδιακό όσο και σε πολιτειακό και τοπικό επίπεδο (The White House, 2022:27), της επισιτιστικής κρίσης, των κυβερνοεπιθέσεων και των ανταγωνιστικών εμπορικών πολιτικών άλλων κρατών (The White House, 2022:27-34). Αξίζει επίσης να τονιστεί ότι οι ΗΠΑ επιδιώκουν την ανάπτυξη ανθεκτικότητας των εταιρών τους στην Ευρώπη, το Δυτικό Ημισφαίριο, τη Μέση Ανατολή και τον Ινδο-Ειρηνικό, περιοχή που τροφοδοτεί σε μεγάλο βαθμό την

---

¹⁴ Απόδοση του αγγλικού όρου President's Emergency Plan for Adaptation and Resilience (PREPARE).

παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη και η οποία – μαζί με το πεδίο του διαστήματος – αναμένεται να αποτελέσει το επίκεντρο του 21^{ου} αιώνα (The White House, 2022:37).

Η Εθνική Στρατηγική Αναθεώρηση της Γαλλίας

Ένα ακόμα επίσημο έγγραφο στρατηγικού χαρακτήρα το οποίο δίνει έμφαση στην ανθεκτικότητα είναι η *Εθνική Στρατηγική Αναθεώρηση*¹⁵ η οποία εκπονήθηκε από το Συμβούλιο Άμυνας και Εθνικής Ασφάλειας της Γαλλικής Δημοκρατίας (Πικραμένος & Κουκάκης, 2023:89-92) και παρουσιάστηκε από τον Γάλλο Πρόεδρο στις 9 Νοεμβρίου 2022 (Κουκάκης, 2022β). Στο εν λόγω έγγραφο επισημαίνεται η ανάγκη προσαρμογής της στρατηγικής αντίδρασης της Γαλλίας μετά τη Ρωσική εισβολή στην Ουκρανία μέσω της ανάπτυξης της ανθεκτικότητας, η οποία σε συνδυασμό με την προστασία χαρακτηρίζεται ως μία από τις έξι στρατηγικές λειτουργίες.¹⁶

Η προαναφερθείσα γαλλική «προστασία-ανθεκτικότητα» σχετίζεται επίσης με την κλιματική αλλαγή και την υποβάθμιση της βιοποικιλότητας, την επισιτιστική κρίση, την ενεργειακή ασφάλεια, τις ανεφοδιαστικές αλυσίδες, τις κοινωνικές παροχές, την ασφάλεια των θαλάσσιων ζωνών, τις χημικές-βιολογικές-ραδιολογικές-πυρηνικές (ΧΒΡΠ) απειλές, τη χειραγώγηση των πληροφοριών, κ.ά. Ως εκ τούτου, η ανθεκτικότητα τίθεται ως μέρος του δεύτερου στρατηγικού στόχου¹⁷ «Ενωμένη και Ανθεκτική Γαλλία», αλλά και ως τέταρτος στρατηγικός στόχος υπό τον τίτλο «Πρώτης κλάσης ψηφιακή ανθεκτικότητα». Αξιοσημείωτο είναι επίσης το γεγονός ότι η Γαλλική Δημοκρατία συνδέει την ανάπτυξη της ανθεκτικότητας με την ενδυνάμωση της αποτροπής (General Secretariat for Defence and National Security, 2022).

Όσον αφορά το δεύτερο στρατηγικό στόχο, η Γαλλία εφαρμόζει την *Εθνική Στρατηγική Ανθεκτικότητας*¹⁸, της οποίας οι τρεις θεμελιώδεις στόχοι είναι η πλήρης προετοιμασία του κράτους για την αντιμετώπιση κρίσεων, η ανάπτυξη ανθρώπινων πόρων και υλικών δυνατοτήτων για την αντιμετώπιση αυτών, και η προσαρμογή της δημόσιας επικοινωνίας για την κάλυψη των προκλήσεων της ανθεκτικότητας. Έμφαση δίδεται επίσης στον παράγοντα του ηθικού και την ανάπτυξή του μέσα από την εκπαίδευση, η οποία συμβάλλει στη βελτίωση των ικανοτήτων του πληθυσμού και την ενδυνάμωση της κοινωνικής ανθεκτικότητας. Επιπρόσθετα, η συνεργασία λαού και κράτους κρίνεται

¹⁵ Απόδοση του αγγλικού όρου National Strategic Review.

¹⁶ Οι έξι στρατηγικές λειτουργίες είναι: α) Γνώση-Εκτίμηση-Αναμονή, β) Αποτροπή, γ) Προστασία-Ανθεκτικότητα, δ) Πρόληψη, ε) Παρέμβαση, και στ) ΕΠηροή. Το έγγραφο αναφέρει ότι «Οι έννοιες της προστασίας και της ανθεκτικότητας αλληλοσυμπληρώνονται, με την ανθεκτικότητα να είναι μια απαραίτητη προϋπόθεση για να διασφαλιστεί η προστασία του γαλλικού λαού και της γαλλικής επικράτειας, και να εγγυηθεί τη συνέχεια των βασικών λειτουργιών του έθνους. Η λειτουργία αυτή απαιτεί ενισχυμένη συνεργασία με τους συμμάχους και τους εταίρους μας» (General Secretariat for Defence and National Security, 2022:22).

¹⁷ Η Εθνική Στρατηγική Αναθεώρηση της Γαλλίας καθορίζει δέκα (10) επιμέρους στρατηγικούς στόχους.

¹⁸ Απόδοση του αγγλικού όρου National Resilience Strategy (NRS).

ζωτικής σημασίας στην ανάπτυξη ανθεκτικότητας, ειδικά στους τομείς της ασφάλειας, της οικονομίας, της εργασίας και της κοινωνικής συνοχής (General Secretariat for Defence and National Security, 2022:36).

Όσον αφορά τον τέταρτο στρατηγικό στόχο, η Γαλλία προσδιορίζει την ψηφιακή ανθεκτικότητα ως «[...] την ύπαρξη προσαρμοσμένων και οργανωμένων δυνατοτήτων που μπορούν να αποτρέψουν ή, εάν συμβούν, να μειώσουν τον αντίκτυπο και τη διάρκεια των κυβερνοεπιθέσεων κατά της Γαλλίας, τουλάχιστον για τις πιο κρίσιμες λειτουργίες» (General Secretariat for Defence and National Security, 2022:39) χαρακτηρίζοντάς την ως προαπαιτούμενο της εθνικής της κυριαρχίας. Επιπλέον, εστιάζει στην ανάγκη μακροπρόθεσμου σχεδιασμού και συνεργασίας μεταξύ ευρωπαϊκών και διεθνών δρώντων για την από κοινού εδραίωση της ασφάλειας και της σταθερότητας του κυβερνοχώρου (General Secretariat for Defence and National Security, 2022:40).

Η Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας της Ιαπωνίας

Η Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας της Ιαπωνίας δημοσιεύτηκε από το Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας αυτής στις 16 Δεκεμβρίου 2022 (Κουκάκης, 2022γ). Σε αντίθεση ωστόσο με τα προαναφερθέντα κράτη τα οποία αναφέρονται εκτεταμένα στην ανάπτυξη της ανθεκτικότητας, το εν λόγω στρατηγικό έγγραφο περιορίζεται σε ελάχιστες αναφορές. Μία από αυτές σχετίζεται με την υποστήριξη άλλων κρατών όσον αφορά την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής για την ανάπτυξη ανθεκτικών οικονομιών και κοινωνιών (National Security Council of Japan, 2022:17), ενώ μία δεύτερη αφορά την ανάπτυξη υγειονομικής ανθεκτικότητας έχοντας ως σημείο αναφοράς την παγκόσμια υγειονομική κρίση του COVID-19 (National Security Council of Japan, 2022:33).

Όσον αφορά την οικονομία, αναφέρεται στην ανθεκτικότητα της ανεφοδιαστικής αλυσίδας επισημαίνοντας ότι «[...] η Ιαπωνία θα περιορίσει την υπερβολική εξάρτηση από συγκεκριμένες χώρες, θα προωθήσει την ανάπτυξη ημιαγωγών επόμενης γενιάς και βάσεις παραγωγής, εξασφαλίζοντας σταθερό εφοδιασμό για κρίσιμα αγαθά, συμπεριλαμβανομένων των σπάνιων γαιών, θα προωθήσει την κεφαλαιακή ενίσχυση των ιδιωτικών επιχειρήσεων με κρίσιμα αγαθά και τεχνολογίες, και θα ενισχύσει τη λειτουργία της χρηματοδότησης με βάση την πολιτική, επιδιώκοντας την προστασία και την ανάπτυξη κρίσιμων αγαθών» (National Security Council of Japan, 2022:30). Η οικονομική ανθεκτικότητα δηλαδή της Ιαπωνίας είναι στενά συνδεδεμένη με τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, την ανεφοδιαστική αλυσίδα και ορισμένα κρίσιμα αγαθά όπως οι σπάνιες γαίες.

Η Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας και Διεθνούς Πολιτικής του Ηνωμένου Βασιλείου

Στις 13 Μαρτίου 2023 το Βρετανικό Γραφείο του Υπουργικού Συμβουλίου (Cabinet) δημοσίευσε την *Αναθεωρημένη Ολιστική Ανασκόπηση*¹⁹ για το 2023, η οποία αποτελεί τη Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας και Διεθνούς Πολιτικής του Ηνωμένου Βασιλείου (Κουκάκης, 2023). Σύμφωνα με αυτήν, η ανθεκτικότητα είναι μία από τις βασικές ικανότητες που θα πρέπει να διαθέτουν τόσο οι δημόσιοι όσο και οι ιδιωτικοί φορείς (Government of the UK, 2023). Για την ακρίβεια, το συγκεκριμένο στρατηγικό έγγραφο καθορίζει ως τρίτο πυλώνα²⁰ της βρετανικής στρατηγικής την «αντιμετώπιση των τρωτοτήτων μέσω της ανθεκτικότητας», επισημαίνοντας ότι «[...] θα ενισχύσει την αποτροπή του Ηνωμένου Βασιλείου μέσω της άρνησης και θα διασφαλίσει ότι η επιχειρησιακή δραστηριότητα στο πλαίσιο του δεύτερου πυλώνα μπορεί να επικεντρωθεί εκεί όπου έχει τον μεγαλύτερο αντίκτυπο» (HM Government, 2023:16).

Οι τομείς στους οποίους εστιάζει όσον αφορά την ανάπτυξη ανθεκτικότητας περιλαμβάνουν την ενέργεια, το κλίμα, το περιβάλλον και την υγεία, την οικονομία, τη δημοκρατία και την κοινωνία, την κυβερνοασφάλεια και την ασφάλεια των συνόρων (HM Government, 2023:46). Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι το Ηνωμένο Βασίλειο έχει αναπτύξει το πρόγραμμα *Κλιματική Δράση για μία Ανθεκτική Ασία*²¹ (HM Government, 2023:25-35), καθώς δίνει έμφαση εκτός από την ανάπτυξη της ανθεκτικότητας στο εσωτερικό του Ηνωμένου Βασιλείου και στην ανάπτυξή της στο εξωτερικό, δηλαδή τις υπερπόντιες κτήσεις, καθώς και τους συμμάχους-εταίρους του.

Τέλος, επισημαίνεται το γεγονός ότι η ανθεκτικότητα «[...] αποτελεί προϋπόθεση για την ευδοκίμηση των εθνικών δυνάμεων, η οποία με τη σειρά της παρέχει τα μέσα για την περαιτέρω ενίσχυση της ανθεκτικότητας. Ειδικότερα, ένα ακμάζον οικοσύστημα επιστήμης και τεχνολογίας θα αναπτύξει καινοτόμες λύσεις σε θέματα ανθεκτικότητας στο εσωτερικό και στο εξωτερικό» (HM Government, 2023:46). Επιπλέον, το Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας διαθέτει ειδική Υπο-επιτροπή Ανθεκτικότητας (Resilience Sub-committee) για την εξέταση των αντίστοιχων ζητημάτων (Government of the UK, 2022), ενώ το Ηνωμένο Βασίλειο έχει προχωρήσει στη σύσταση *Κέντρου Ετοιμότητας Πανδημίας*²² για την ανάπτυξη της υγειονομικής ανθεκτικότητας, αλλά και την ψήφιση

¹⁹ Απόδοση του αγγλικού όρου Integrated Review Refresh.

²⁰ Οι τέσσερις πυλώνες δράσης της Αναθεωρημένης Ολιστικής Ανασκόπησης είναι οι εξής: Διαμόρφωση του διεθνούς περιβάλλοντος (Shape the international environment), Αποτροπή, άμυνα και ανταγωνισμός σε όλα τα πεδία (Deter, defend and compete across all domains), Αντιμετώπιση των τρωτοτήτων μέσω της ανθεκτικότητας (Address vulnerabilities through resilience) και Δημιουργία στρατηγικού πλεονεκτήματος (Generate strategic advantage).

²¹ Απόδοση του αγγλικού όρου Climate Action for a Resilient Asia.

²² Απόδοση του αγγλικού όρου Centre for Pandemic Preparedness.

του *Νόμου Εθνικής Ασφάλειας και Επενδύσεων*²³ (Government of the UK, 2020).

Συμπεράσματα

Το πρώτο συμπέρασμα που εξάγεται από την ανάλυση των προαναφερθέντων στρατηγικών εγγράφων είναι ότι η ανθεκτικότητα αφορά τόσο το ανθρώπινο δυναμικό όσο και τα μέσα-υλικοτεχνικές υποδομές ενός κράτους ή οργανισμού, τα οποία πρέπει να είναι λειτουργικά ώστε κάθε δρώντας να είναι σε θέση εκπληρώσει τους στόχους του υπό αντίξοες συνθήκες. Σχετίζεται όμως και με τις εσωτερικές διαδικασίες²⁴ και τις πολιτικές που εφαρμόζουν πριν, κατά τη διάρκεια, και μετά την εμφάνιση μίας κρίσης, οι οποίες τους επιτρέπουν να υποστούν την ελάχιστη δυνατή ζημία και να διαμορφώσουν τις κατάλληλες συνθήκες για την ανάκαμψή τους. Η ανθεκτικότητα δηλαδή περιλαμβάνει την προετοιμασία/πρόβλεψη, τον εντοπισμό των κινδύνων/απειλών, την αντιμετώπιση/αντίδραση και τέλος την αποκατάσταση/ανάκαμψη ενός δρώντα.

Όσον αφορά τους τομείς που περιλαμβάνει η έννοια της ανθεκτικότητας, συμπεραίνεται ότι καλύπτουν ένα ιδιαίτερα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων για τη θωράκιση έναντι κοινών κινδύνων παγκόσμιας κλίμακας - όπως είναι οι φυσικές καταστροφές, η κλιματική, υγειονομική και επισιτιστική κρίση, κ.λπ. - αλλά και στοχευμένων απειλών όπως οι κυβερνοεπιθέσεις, η ξένη επιρροή, ο εξαναγκασμός, κ.ά. Όσον αφορά τη φύση των απειλών, επιδιώκεται η αντιμετώπιση τόσο των «παραδοσιακών» συμβατικών απειλών – ειδικά μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία – όσο και των «νέων» υβριδικών απειλών, οι οποίες εκμεταλλεύονται νέα πεδία δράσης όπως ο κυβερνοχώρος, το διάστημα και το πεδίο της πληροφορίας, τα οποία αναμένεται να αποτελέσουν το κύριο πεδίο αντιπαράθεσης στο εγγύς μέλλον.

Το τρίτο συμπέρασμα που εξάγεται είναι ότι η ανθεκτικότητα σχετίζεται άμεσα με την ανάπτυξη της τεχνολογίας και την πρόοδο της επιστήμης, δύο τομείς που είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι με την καινοτομία. Η ανάπτυξη των τομέων αυτών επιτρέπει σε ένα δρώντα αφενός να αντιμετωπίσει αποτελεσματικότερα κάθε κίνδυνο/απειλή και αφετέρου να εκμεταλλευτεί τις παρουσιαζόμενες ευκαιρίες δημιουργώντας τις συνθήκες εκείνες - μέσα από την ανάπτυξη της βιομηχανίας, των κρίσιμων υποδομών, της οικονομίας και του εμπορίου – οι οποίες θα του επιτρέψουν να ανακάμψει.

Τέλος, η ανθεκτικότητα – τουλάχιστον όσον αφορά την πλειοψηφία του δυτικού κόσμου – σχετίζεται με τους δημοκρατικούς θεσμούς, τις εκλογικές διαδικασίες και τη συνεργασία τόσο μεταξύ πολιτών και κράτους, όσο και μεταξύ διεθνών και περιφερειακών δρώντων, καθώς η αλληλεγγύη ενισχύει την

²³ Απόδοση του αγγλικού όρου National Security and Investment Act (NSIA). Ο συγκεκριμένος Νόμος παρέχει στην κυβέρνηση τη δυνατότητα ελέγχου και παρέμβασης σε επιχειρηματικές συναλλαγές, όπως εξαγορές κρίσιμων επιχειρήσεων, για την προστασία της εθνικής ασφάλειας.

²⁴ Λήψη απόφασης, οργανωτική δομή, ανάθεση αρμοδιοτήτων, κ.λπ.

ανθεκτικότητα. Θα πρέπει ωστόσο να λαμβάνονται κατάλληλα αντίμετρα ως προς τις ενέργειες (π.χ. ξένη επιρροή, χειραγώγηση πληροφοριών, κ.ά.) που υπονομεύουν την κοινωνική συνοχή. Για να είναι ωστόσο τα μέτρα αυτά αποτελεσματικά απαιτείται η επιμόρφωση του προσωπικού για την ανάπτυξη ανάλογης κουλτούρας και η εφαρμογή κατάλληλης στρατηγικής, η οποία - σε συνδυασμό με την παροχή έγκαιρων και έγκυρων πληροφοριών - θα συμβάλλει τόσο στην πρόληψη όσο και στη διαχείριση των κρίσεων.

References

- European Commission. (n.d.). Resilience. Available at: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/scientific-activities-z/resilience_en (Accessed: 14/05/2023).
- European Commission. (2022, September 15). Cyber Resilience Act. [Official Document]. Available at: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/cyber-resilience-act> (Accessed: 14/05/2023).
- European Defence Agency. (2023, March 10). EU Space Strategy for Security and Defence to ensure a stronger and more resilient EU. [Official Document]. Available at: <https://eda.europa.eu/news-and-events/news/2023/03/10/eu-space-strategy-for-security-and-defence-to-ensure-a-stronger-and-more-resilient-eu> (Accessed: 14/05/2023).
- European Union External Action. (2021, August 10). Crisis Management and Response. Available at: https://www.eeas.europa.eu/eeas/crisis-management-and-response_en (Accessed: 15/05/2023).
- European Union External Action. (2022a). A Strategic Compass for security and defence. [Official Document]. Available at: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic_compass_en3_web.pdf (Accessed: 14/05/2023).
- European Union External Action. (2022b, March 31). The EU' climate change and defence roadmap. Available at: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-climate-change-and-defence-roadmap_en (Accessed: 15/05/2023).
- General Secretariat for Defence and National Security. (2022). National Strategic Review. [Official Document]. Available at: <https://www.sgdsn.gouv.fr/files/files/rns-uk-20221202.pdf> (Accessed: 14/05/2023).
- Government of the UK. (2020, November 11). National Security and Investment Act 2021. Available at: <https://www.gov.uk/government/collections/national-security-and-investment-act> (Accessed: 15/05/2023).
- Government of the UK. (2022, December 19). Government to strengthen national resilience. Available at: <https://www.gov.uk/government/news/government-to-strengthen-national-resilience> (Accessed: 15/05/2023).
- Government of the UK. (2023, March 13). Integrated Review Refresh 2023: Responding to a more contested and volatile world. Available at: <https://www.gov.uk/government/publications/integrated-review-refresh-2023-responding-to-a-more-contested-and-volatile-world#:~:text=The%20Integrated%20Review%20Refresh%202023,context%20since%20Integrated%20Review%202021> (Accessed: 15/05/2023).
- HM Government. (2023). Integrated Review Refresh 2023: Responding to a more contested and volatile world, 16. [Official Document]. Available at: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1145586/11857435_NS_IR_Refresh_2023_Supply_AllPages_Revision_7_WEB_PDF.pdf (Accessed: 15/05/2023).
- Κουκάκης, Γ. (2022α, Απρίλιος 1). Προς τα που δείχνει η Στρατηγική Πυξίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κέντρο Διεθνών Στρατηγικών Αναλύσεων (ΚΕΔΙΣΑ). Ερευνητική Εργασία Νο 78. Διαθέσιμο στο: <https://kedisa.gr/wp-content/uploads/2022/03/ergasia-no-78-Koukakis.pdf> (Ανάκτηση: 14/05/2023).
- Κουκάκης, Γ. (2022β, Δεκέμβριος 12). Η νέα Εθνική Στρατηγική Αναθεώρηση της Γαλλίας: Οι προκλήσεις ασφάλειας, οι στρατηγικοί στόχοι, και η εκτιμώμενη αντίδραση των περιφερειακών και διεθνών δρώντων.

Foreign Affairs The Hellenic Edition. Διαθέσιμο στο: <https://www.foreignaffairs.gr/articles/73942/georgios-koykakis/i-nea-ethniki-stratigiki-anatheorisi-tis-gallias> (Ανάκτηση: 14/05/2023).

- Κουκάκης, Γ. (2022γ, Δεκέμβριος 23). Η νέα Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας της Ιαπωνίας: Ο ρόλος που καλείται να διαδραματίσει στον Ινδο-Ειρηνικό, η στήριξη των ΗΠΑ και η εκτιμώμενη αντίδραση της Κίνας. *Foreign Affairs The Hellenic Edition*. Διαθέσιμο στο: <https://www.foreignaffairs.gr/articles/73958/georgios-koykakis/i-nea-stratigiki-ethnikis-asfaleias-tis-iaponias> (Ανάκτηση: 15/05/2023).
- Κουκάκης, Γ. (2023, Μαΐου 15). Η στρατηγική εθνικής ασφάλειας και διεθνούς πολιτικής του Λονδίνου: Πώς βλέπει το Ηνωμένο Βασίλειο τις μεταβολές στο διεθνές περιβάλλον. *Foreign Affairs The Hellenic Edition*. Διαθέσιμο στο: <https://www.foreignaffairs.gr/articles/74157/georgios-koykakis/i-stratigiki-ethnikis-asfaleias-kai-diethnoys-politikis-toy-lond> (Ανάκτηση: 15/05/2023).
- Koukakis, G. (2022a). The 2022 NATO Madrid Summit: Background, key decisions, and future considerations. “HERMES” Institute of International Affairs, Security & Geoeconomy. Briefing Note No "2/2022". Available at: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (Accessed: 14/05/2023).
- Koukakis, G. (2022b). The National Security Strategy of the USA: Background, Recent Developments and Future Considerations Regarding the International Security Environment. *HAPSc Policy Briefs Series*, 3(2), 122–132. <https://doi.org/10.12681/hapscpbs.33792> (Accessed: 14/05/2023).
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2002). *Λεξικό της Νέας Νεοελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
- National Security Council of Japan. (2022). National Security Strategy of Japan, 17. [Official Document]. <https://japan.kantei.go.jp/content/000120031.pdf> (Accessed: 15/05/2023).
- North Atlantic Treaty Organisation. (2022a). NATO 2022 Strategic Concept, 1. [Official Document]. Available at: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (Accessed: 14/05/2023).
- North Atlantic Treaty Organisation. (2022b, September 20). Resilience, civil preparedness and Article 3. Available at: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132722.htm (Accessed: 14/05/2023).
- North Atlantic Treaty Organisation. (2023, January 11). NATO and the EU set up taskforce on resilience and critical infrastructure. Available at: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_210611.htm (Accessed: 14/05/2023).
- Πικραμένος, Κ. & Κουκάκης, Γ. (2023). *Εθνική Ασφάλεια: Μύθοι και Πραγματικότητα*. Αθήνα: Ινφογνώμων.
- The Britannica Dictionary. (no date). Resilience. Available at: <https://www.britannica.com/dictionary/resilience> (Accessed: 14/05/2023).
- The White House (2022). National Security Strategy, 10. [Official Document]. Available at: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf> (Accessed: 14/05/2023).